

Привлекателна ли е българската здравна система за младите медицински специалисти: изследване на нагласите сред студентите от медицинските университети в България

Is the Bulgarian Health Care System Attractive to Young Medical Specialists: A Study of Attitudes among Medical University Students in Bulgaria

Златина Иванова

Докторант към катедра „Публична администрация“, УНСС

Zlatina Ivanova

Doctoral student in the Department of Public Administration, University of National and World Economy

Резюме: Статията представя авторско анкетно проучване за нагласите за реализация извън страната на обучени и квалифицирани в България медицински специалисти. Проучването дава възможност да се предвидят тенденциите при осигуреността на здравната система с медицински специалисти в краткосрочен и средносрочен план. Анализират се и оценката на тези нагласи следва да е основа при създаване и прилагане на ефективни политики за задържане на медицинските кадри в страната.

Ключови думи: миграция, мобилност, здравеопазване, медицински специалисти, тенденции.

Summary: The article presents an author's survey on intentions for realization abroad of qualified medical specialists. The study provides an opportunity to decision-takers to anticipate the trends in Bulgarian healthcare system according to healthcare personnel in short- and medium term. Analyzing and evaluating those intentions could be a starting point, a basis for establishing and implementing effective retention policies for medical specialists in the country.

Keywords: migration, mobility, healthcare, medical specialists, trends.

Въведение

Свободното движение на стоки, услуги, капитали и хора е заложено още в Договора за създаването на Европейската общност от 1957 г. [1]. Договорът съдържа формалните клаузи, които обединяват страните и спомагат за гарантирането на свободата на движение, взаимното сътрудничество и провеждането на общи политики в значими области, включително и в сферата на човешките ресурси. Глобализацията и „разрушаването“ на националните граници са предпоставка за много млади хора да предпочетат да се развиват професионално в чужди държави. Съответно като резултат от общата политика за мобилност в ЕС и разширяването

на Съюза през 2004 г. и 2007 г. се наблюдава увеличена миграция на здравни специалисти от източните към западните държави [7]. Включването на медицинските професии (лекар, лекар по дентална медицина, фармацевт, медицинска сестра, акушерка, медицински лаборант, рентгенов лаборант, рехабилитатор, инспектор по обществено здраве, фелдшер, зъботехник, помощник-фармацевт, масажист, ортопедичен техник, преподавател по практика по специалностите от професионално направление „Здравни грижи и регулираната професия „кинезитерапевт“) [4] в списъка на регулираните професии и режима на тяхното признаване (*Директива 2005/36/ЕО [2]*) допълнително стимулира тези процеси.

Същевременно в глобален план е налице общ недостиг на медицински кадри, тенденция, която се очертава като дълготрайна. На база събрана и анализирана информация относно икономически растеж, демографски данни, здравно покритие и осигуреност с медицински специалисти на Световната здравна организация (СЗО) за 165 страни за периода 1990 – 2013 г. се предвижда недостигът на медицински кадри към 2030 г. да бъде 80 милиона, при 17 милиона през 2013 г. [9,11]. Според данни на СЗО за периода 2007 – 2016 г. 76 държави имат по-малко от един лекар на 1000 човека, а 87 страни – по-малко от три медицински сестри и акушерки за 1000 човека [12].

Увеличените нива на миграция оказват своето отражение върху функционирането на здравните системи, като променя състава на медицинските кадри и води своите негативни последици за страните на произход [7]. България също е изправена пред тежка криза с осигуреността с медицински специалисти, като е значително обострена, особено в някои от медицинските специалности, сред които анестезиология и интензивно лечение, обща и клинична патология, педиатрия, неонатология, спешна медицина, инфекциозни болести [3]. Застаряващата възрастова структура на работещите в здравния сектор също оказва своето влияние. По данни на НСИ най-голям е дялът на лекарите във възрастовата група 55 – 65 години, които представляват 35% от общия брой лекари в системата [5].

В този контекст изследването на нагласите за мобилността сред студентите дава ключова информация на властимащите и играе основна роля при бъдещото им планиране, прогнозиране и създаването на съответните политики и мерки за задържане, като по този начин мобилността може да бъде до определена степен овладяна или поне намалена.

Материал и методи

Анкетното проучване, като количествен метод за събиране на информация, дава възможност цялостно да се изследва мнението на анкетираните относно нагласите им за мобилност, мнението им за състоянието на българската здравна система относно осигуреността с ме-

дицински кадри, както и конкретните причини и фактори, довели до дефицита на здравни кадри. Проведеното анкетно проучване съдържа въпроси, отнасящи се до персонална информация на анкетираните и също такива, отнасящи се за мнението и нагласите на студентите относно избора между България и чужбина за тяхното професионално развитие; факторите, които биха довели до съответните решения и като цяло нагласата им за мобилност и състояние на българската здравна система относно осигуреността с медицински кадри.

Извадка: Участници в проучването са студенти от Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна, Медицински университет – София, Медицински университет – Пловдив, Медицински университет – Плевен, Тракийски университет – Стара Загора и Софийски университет „Свети Климент Охридски“.

Общият брой на анкетираните възлиза на 422 студенти или 1.6% от всички студенти в областта на здравеопазването, в това число от образователно-квалификационна степен бакалавър, професионален бакалавър и магистър. Изпълнени са двете условия за представителност на извадката: (1) случаен подбор и (2) равен шанс на респондентите за попадане в извадката.

Период на провеждане: юни – юли 2018 г.

Програмен продукт: Резултатите са обработени с помощта на статистическата програма SPSS v.19.

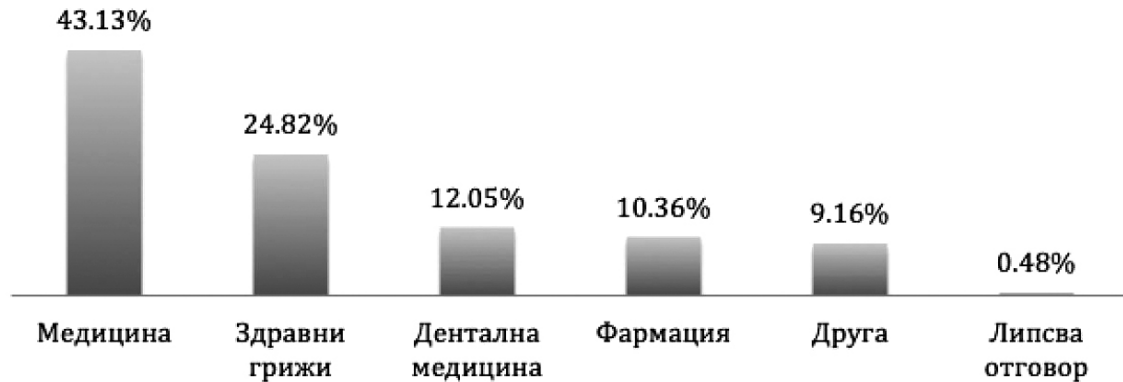
Резултати

Общ профил на анкетираните

- ✓ средната възраст на участниците в анкетното проучване е 24 години;
- ✓ 76% са жени, а 24% са мъже.
- ✓ 24% са първокурсници, 18% – второкурсници, 21% – са в трети курс; 14% – в четвърти, 13% – в пети, и 10% – в шести курс.

Професионалният и образователен профил на анкетираните включва (Фиг. 1):

Коя специалност се отнася за Вас?



Фиг. 1. Разпределение на анкетираните по професионални направления

- ✓ преобладават студентите от професионално направление „Медицина“ (над 43%), следвани от специалистите по здравни грижи (24.82%); дентална медицина (12.05%), фармация (10.36%) и други. Структурата на анкетираните в значителна степен е съотносима към структурата на учащите се в медицинските специалности.
- ✓ 87% от тях владеят чужди езици и едва 13% дават отрицателен отговор;
- ✓ 72% от анкетираните не съвместяват работа и учение, но за 28% работата е наложителна.

Обсъждане

Обобщението на резултатите от анкетното проучване включва както лични нагласи на респондентите, така и тяхната оценка за съществуващите сред медицинските специалисти тенденции и очертават **негативни общи нагласи** относно реализацията им в страната: **Преди всичко**, повече от половината респонденти желаят да работят в страната (57% изразяват такова намерение, 14% отговарят отрицателно на въпроса, докато 27% все още не са взели своето решение), но въпреки този факт, настоящите условия принуждават 54% от анкетираните да направят избор за реализация извън граница. Видно от общия профил на анкетираните преобладаващата част от тях (почти 90%) владеят чужди езици, което е важно условие за тяхната реализация в друга

страна.

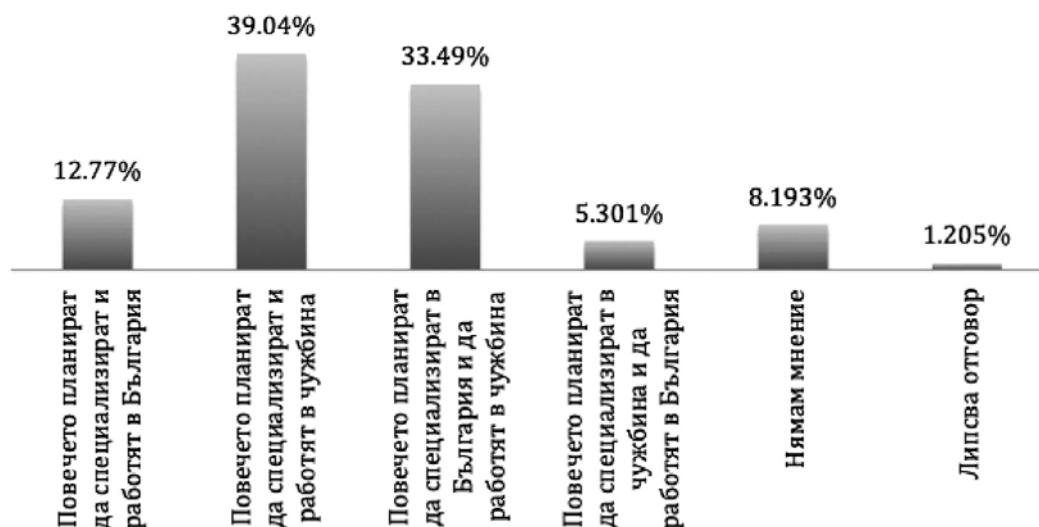
Второ, независимо че студентите все още не са се сблъскали реално с работата в българската здравна система, по-голямата част от всички анкетираните, по-конкретно 236 човека (56.9%), са на мнение, че съществуват трудности с бъдещата им професионална реализация. 172 студенти (41.45%) са на обратното мнение, а 7 студенти (1.7%) не са дали отговор на въпроса. Това се явява един от основните фактори за избора – работа извън страната.

Трето, твърди предпочитания за работа в чужбина изявяват 51%, докато 47% не искат да се развият в друга държава.

Четвърто, в по-конкретен план, според анкетираните в професионалните среди наблюдават следните нагласи по отношение на реализация и придобиване на специалност (Фиг. 2):

- ✓ Най-много планират да специализират и работят в чужбина, според мнението на 39% от всички анкетираните;
- ✓ Висок процент (33.5%) намират, че е налице тенденция за специализация в България и работа в чужбина;
- ✓ Нисък е процентът на алтернативния вариант – 5.3% са отбелязали, че според тях се наблюдава тенденцията, че повечето планират да специализират в чужбина и да работят в България.
- ✓ Едва според 12.8% е налице нагласа за придобиване на специалност и реализация в страната;

Наблюдавани тенденции



Фиг. 2. Наблюдавани тенденции сред студентите

Отразените тенденции в нагласите сочат, че инвестираните от държавата средства в обучението на тези млади кадри, при тяхното директно заминаване за чужбина, по никакъв начин не може да бъдат възвърнати. От една страна, това е огромна финансова загуба за България, от друга – ограничава се достъпът на българското население до здравна помощ.

Вариантът специализация в чужбина, реализация в страната е ефективен, доколкото той предполага трансфер на иновации, знания и опит, но за съжаление е наблюдавана тенденция само за 5,3% от анкетираните.

Пето, близо 3/4 от броя на анкетираните студенти (71.8%) имат техни познати, български медицински специалисти, които специализират или работят в чужбина. Очевидно е влиянието на неформалния междуличностен информационен канал за вземането на решение за професионална реализация извън страната. Разликата в заплащането на труда на лекарите е драстична – от средно 1483 лв. [6] в България до средно 7900 паунда [10] месечно в Обединеното кралство за 2016 г. Неслучайно нивото на заплащане играе ключова роля и е главен мотивиращ фактор при избора на медицинските специалисти при избора на държава, в която да се развиват.

Шесто, резултатите при отговора на студентите за мнението им дали емиграцията на медицинските специалисти оцелява ефективното функциониране на българска здравна система е повече от категоричен – 88.9% са отговорили положително на въпроса, а едва 6.5% са на обратното мнение. 4.3% от анкетираните са отбелязали, че нямат мнение по въпроса, а 1 човек (0.2%) не е дал своя отговор. Интересен феномен е ясното осъзнаване на негативите за здравната система от миграцията (почти 90%) и въпреки това ясна лична решимост за мигриране (почти 2/3 от тези, които споделят даденото мнение).

Седмо, студентите, които са заявили своето желание да работят в чужбина, споделят и страната, в която биха искали да се развиват. За 39% от тях Великобритания и/или Германия са предпочитана дестинация. 61% са отбелязали други държави, сред които Франция, Швейцария, Италия, както и страни, извън ЕС като САЩ и Канада. Тези предпочитания напълно съвпадат с изследваните на Европейската обсерватория за здравни системи и политики относно миграционни потоци на медицинските специалисти [8].

Заклучение

Извършеният анализ на резултатите от проведеното анкетно проучване очертава нагласите сред бъдещите здравни специалисти – те изявяват твърдо желание да се развиват и да работят в страната, но условията и настоящата здравна система са сред причините, които да ги мотивират за избора им да мигрират. Предприемането на конкретни мерки от заинтересованите страни, в това число държавата, общините, отделните лечебни заведения, съсловни

организации, е ключово за преодоляване на кризата с осигуреността с медицински кадри. Ефективното им изпълнение би превърнало българската здравна система в привлекателна за младите медицински специалисти. Резултатите биха били получаване на достойно заплащане на труда, по-добри условия за работа, ще се увеличат и възможностите за кариерно и научно развитие. Ползите са както за самите специалисти, така и цялото българско население и държава.

Литература

1. Договор за създаване на Европейската общност. 1957. Достъпно: http://old.europe.bg/upload/docs/DEO_57.pdf 15.09.2019
2. ЕС. Директива 2005/36/ЕО на Европейския парламент и на съвета от 7 септември 2005 година относно признаването на професионалните квалификации (текст от значение за ЕИП). Официален вестник на ЕС. 2005. Достъпно: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0036&from=EN> 27.09.2019
3. Министерство на здравеопазването. Министерството на здравеопазването плаща таксите на дефицитните специалности. 2015. Достъпно: [http://www.mh.government.bg/bg/novini/aktualno/ministerstvo-na-zdraveopazvaneto-plasha-taksite-na/](http://www.mh.government.bg/bg/novini/aktualno/ministerstvo-na-zdraveopazvaneto-plasha-taksite-na-defitsitnite-spezialnosti) 18.09.2019
4. Министерство на здравеопазването. Признаване на професионална квалификация по регулирана медицинска професия, придобита в чужбина. Достъпно: <http://www.mh.government.bg/bg/administrativni-uslugi/meditsinski-kvalifikatsii/priznavane-profesionalna-kvalifikatsiya-regulyarna-profesiya/> 4.10.2019
5. НСИ. Лечебни заведения за болнична и извънболнична помощ и здравни заведения към 31.12.2017 година. 2018. с.3 20.09.2019
6. НСИ. Средна брутна месечна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение през 2016г. 2019. Достъпно: <http://www.nsi.bg/bg/content/3928/национално-ниво> 16.08.2019
7. European Observatory on the Health System and Policies. Health Professional Mobility and Health Systems. Evidence from 17 European Countries. World Health Organization. United Kingdom. 2011. Online: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/152324/Health-Professional-Mobility-Health-Systems.pdf?ua=1 25.09.2019
8. European Observatory on Health Systems and Policies. Health professional mobility in a changing Europe. New dynamics, mobile individuals and diverse responses. World Health Organization. 2014. p.9 Online: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/248343/Health-Professional-Mobility-in-a-Changing-Europe.pdf 27.09.2019
9. Liu, J., Goryakin, Y., Maeda, A., Bruckner, T., Scheffler, R. Global Health Workforce Labor Market Projections for 2030. Human Resources for Health. 2017. Online: <https://human-resources-health.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12960-017-0187-2> 25.09.2019
10. Locke, T., Duquero, V. UK Doctors' Salary Report. Medscape. 2018. Online: <https://www.medscape.com/slideshow/uk-doctors-salary-report-6009730#1> 10.10.2019
11. Scheffler, R., Campbell, J., Cometto, G., Maeda, A., Liu, J., Bruckner, T., Arnold, D., Evans, T. Forecasting imbalances in the global health labor market and devising policy responses. Human Resources for Health. 2018. Online: <https://human-resources-health.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12960-017-0264-6>
12. World Health Organization. World Health Statistics 2018. Monitoring Health for the SDGs Sustainable Development Goals. Geneva. 2018. p.8 Online: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272596/9789241565585-eng.pdf?ua=1> 28.09.2019

Адрес за кореспонденция:

Златина Иванова
E-mail: zlatina.kr.ivanova@gmail.com

Correspondence:

Zlatina Ivanova
E-mail: zlatina.kr.ivanova@gmail.com
